

АНОТАЦІЯ

Матяшовська Р. Ю. Гарантії прав осіб дошкільного віку в глобалізаційному суспільстві. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань - 08 Право)– Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2019.

У дисертації комплексно висвітлено гарантії прав осіб дошкільного віку в глобалізованому суспільстві через дослідження цілісної системи політичних, соціально-економічних, ідеологічних і правових гарантій прав досліджуваної категорії суб'єктів права та встановлення сутності їх трансформації під впливом глобалізаційних чинників в окремих сферах суспільних відносин.

У дослідженні критикується виключність юридичного закріплення класифікації статусу дітей за критерієм дієздатності, тому, враховуючи особливості прав та можливості їх реалізації, зростання особистості, різновекторність її інтересів у малолітньому віці, пропонується класифікація статусу дітей за рівнем соціалізації: діти дошкільного віку, молодшого шкільного та старшого шкільного віку.

Запропоновано авторське визначення законних інтересів особи дошкільного віку: це суб'єктивно зумовлена потреба дитини від народження до початку шкільного віку у сприятливих умовах її існування та розвитку, що забезпечується з боку батьків, суспільства, держави та має домінантне значення перед інтересами інших соціальних груп.

Встановлено, що парадигма правового забезпечення дитинства змінюється під впливом глобальних чинників, з-поміж яких: трансформація сім'ї; науково-технічний прогрес, який проявляється у всіх сферах та змінює зміст, предмет і сутність всієї науки; загрози інформаційного суспільства; глобальні екологічні загрози.

Наголошено на потребі оновленого підходу до державного гарантування прав дітей, що вимагає вироблення і прийняття до реалізації концепції, яка ґрунтується на визнанні самоцінності дитинства, на відповідальності дорослих. Запропоновано складові сучасної стратегії гарантій прав осіб дошкільного віку: пріоритет прав дітей, діти як правовласники, а не лише як суб'єкти захисту; пріоритет інтересів дітей; міжнародне та національне гарантування прав і законних інтересів дітей; пріоритет захисту дітей від загроз, які зумовлені глобалізаційними чинниками. Встановлено комплекс прав, які є основними для осіб дошкільного віку.

Доведено, що політичні гарантії виступають первинною основою для забезпечення дієвості всього механізму гарантування, обумовлюють всю зовнішню сферу суспільно-політичного та правового функціонування держави, напрям і стратегію розвитку права, законодавства, парадигму розвитку суспільно-правової реальності. Сформульовано структуру політичних гарантій прав осіб дошкільного віку: загальногромадянські та спеціально-політичні гарантії, що є особливо значущими для визначеної категорії суб'єктів права.

Удосконалено класифікацію соціальних гарантій дітей дошкільного віку. Виокремлено структуру соціальних гарантій дітей дошкільного віку: загальні соціальні гарантії, якими користуються діти як члени суспільства та громадяни держави на основі принципу рівності й соціальної справедливості; спеціальні соціальні гарантії для дітей дошкільного віку, які націлені на створення умов для зростання та розвитку осіб цієї вікової групи відповідно до їхніх потреб; видові спеціальні гарантії, які є необхідними для забезпечення дітей, що мають додаткові індивідуальні потреби через певні обставини, в яких вони опинилися.

Виокремлено такі ідеологічні гарантії прав осіб дошкільного віку: створення в суспільстві високого рівня правової культури; утвердження морально-етичних традицій сімейного виховання; сприяння формуванню ортологічних, народно-традиційних цінностей; засоби формування

толерантного ставлення до інших; державні гарантії забезпечення освітньо-виховного процесу. Запропоновано оновити чинний Базовий компонент дошкільної освіти як прояв ідеологічно-освітньої гарантії.

Запропоновано доповнити понятійно-категоріальний апарат загальнотеоретичної юриспруденції дефініцією правових гарантій прав осіб дошкільного віку: під такими гарантіями слід розуміти закріплені в джерелах права норми, які визначають сукупність умов і регламентують порядок реалізації прав дітей цієї вікової групи, а також визначають особливості охорони, захисту цих прав та їх відновлення у разі порушення. Окреслено структуру правових гарантії прав осіб дошкільного віку, до якої входять нормативні (міжнародні, національні) та інституційні гарантії.

Національна державна правова політика у сфері забезпечення прав осіб дошкільного віку має прогалини. Зокрема, не приділено належної уваги: підтриманню стратегії раннього розвитку дитини; акцентуванню на стратегії грудного вигодовування дитини; підтриманню дошкільної освіти; вихованню толерантності в дитячому середовищі, починаючи з перших років життя дитини; актуалізації здорового способу життя з раннього віку, активізації спортивних та фізичних заходів; патріотичному вихованню дітей, прищепленню їм з раннього віку ментальних цінностей народу та нації; забезпеченню рівності дітей незалежно від народження, зокрема тих, що народжені з використанням новітніх досягнень біомедицини; подоланню проблеми примусової безоплатної праці дітей в домашньому господарстві.

Статтю 52 Конституції України запропоновано доповнити такою нормою: «Законні інтереси дитини мають найвищу соціальну цінність», що вказуватиме на перевагу дитинства у разі виникнення конфлікту інтересів. Доведено, що методологічний нормотворчий підхід, який ґрунтується на зрівнюванні становища дітей різних вікових груп, є абсолютно неприйнятним, тому запропоновано прийняти спеціалізований нормативний акт, що стосуватиметься дітей молодшої вікової групи, – Закон України «Про правовий статус дітей дошкільного віку в Україні». Описано структуру і

зміст цього закону. Обґрунтовано, що прийняття спеціалізованого нормативного акта сприятиме: розвитку молодого покоління відповідно до сучасних соціальних запитів; охороні й захисту дитинства з раннього віку; розвитку освітньо-виховного середовища; створенню умов для інтелектуального, морального, фізичного розвитку дітей раннього віку; консолідації зусиль держави на всіх рівнях та громадянського суспільства для створення належного дружнього середовища для дітей.

Проаналізовано міжнародні (робота ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, МОП) та національні інституційні гарантії (законне представництво дитини, система ювенальної юстиції, інститут дитячого омбудсмена). Доведено, що інститут дитячого омбудсмена не має незалежної компетенції і виконує допоміжні функції при Президенті України як структурний підрозділ в його апараті. Обґрунтовано, що модель формування і функціонування цієї інституції має бути аналогічною до Уповноваженого з прав людини; повноваження зазначеного Уповноваженого мають бути розширені і повинні передбачати не одноосібну охорону та захист окремого індивідуума, а охоплювати значно ширше коло питань, що стосуються всіх осіб молодшої вікової групи.

Громадянство є основоположною гарантією реалізації прав та свобод людини. Саме цей інститут є «відправною точкою» для інших гарантій з боку держави. Хоча на міжнародному рівні зроблено акцент на тому, що громадянство має бути забезпечене кожній дитині в найкоротші терміни, низка глобальних проблем у цій сфері залишається нерозв'язаною. Запропоновано шляхи їх подолання.

Узагальнено низку правових проблем у сфері суспільних відносин, пов'язаних із нетрадиційними сім'ями. Доведено прямий їхній вплив на особу дошкільного віку, яка перебуває в такій сім'ї. Констатовано факти дискримінації таких дітей, зокрема їх неприйняття, знущання або дискримінації від однолітків, вихователів та представників органів влади. Становище особи дошкільного віку з нетрадиційної сім'ї залежить від культурних особливостей суспільства та правової ідеології, що панує в

ньому. Тому наявність нормативно-правових гарантій для дітей з нетрадиційних сімей не вказує на їх дієвість. Вочевидь, правова норма буде дієвою та ефективною лише в умовах, коли більшість суспільства вважатиме її доцільною, тому пріоритетними є ідеологічні гарантії. Зокрема, організаційними та інформаційно-роз'яснювальними методами потрібно підготувати суспільство до сприйняття осіб з іншими проявами статевої ідентичності як повноцінних членів суспільства, виробити толерантні підходи до комунікації з ними. Треба підвищити рівень обізнаності педагогічних колективів з можливими проблемами в дитячому середовищі та засобами їх вирішення. Для цього доцільно впровадити в освітні програми підготовки педагогів, зокрема вихователів дошкільних закладів, спеціальні курси щодо педагогічної компетенції в роботі з дітьми, які виховуються в нетрадиційних сім'ях.

Проблема невизначеності статусу дітей, народжених методом репродуктивних технологій, пов'язана з невизначеністю гарантій юридичного батьківського права та правом на інформацію про таємницю запліднення. Вирішенню цієї проблеми сприятиме комплекс таких гарантій: міжнародне визнання статусу дітей, що народжені за допомогою використання репродуктивних технологій; нормативні гарантії визнання легітимною матір'ю тієї жінки, яка відповідатиме найкращим інтересам дитини; міжнародна правова заборона використання генетичного матеріалу сурогатної матері; національне правове визначення пріоритету прав батьків на недоторканність приватного життя чи прав щодо забезпечення дитини інформацією про особливості народження.

Глобалізаційні чинники зумовлюють трансформацію підходів до освітнього процесу дошкільників. Сучасний підхід до освіти характеризується застосуванням принципу «включення» всіх дітей до освітнього процесу, тобто запровадження інклюзивної освіти. Констатовано, що розуміння включення (інклюзивного середовища) значно розширилося. Рання інклюзія, що проходить у дошкільних закладах, є особливо важливою,

тому що дає дитині можливість адаптуватися до дитячого колективу ще до початку шкільного життя. Піддається критиці нормативне визначення поняття «дитина з освітніми потребами», пропонується авторська дефініція цього поняття. Запропоновано запровадити в національній практиці інститут освітнього сурогатного опікуна. Виокремлено принципи державної правової політики в умовах глобалізації у сфері приватної освіти.

Ключові слова: гарантії прав, особа дошкільного віку, глобалізаційне суспільство, новітні репродуктивні технології, нетрадиційна сім'я, інклюзивна освіта, особа з особливими освітніми потребами, громадянство.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Матяшовська Р.Ю. Інклюзивна освіта як новітня гарантія захисту прав дітей дошкільного віку. *Публічне право*. 2018. Вип. 3 (31). С. 255–260.
2. Матяшовська Р.Ю. Громадянство як визначальна гарантія забезпечення прав дітей дошкільного віку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2018. Вип. 7. С. 61–68.
3. Матяшовська Р.Ю. Гарантії прав дітей, що народжені за допомогою методу сурогатного материнства. *Право та державне управління*. 2018. Вип. 4 (33). С. 16–20.
4. Матяшовська Р.Ю. Правове регулювання приватного навчання дошкільнят як прояву глобалізаційного суспільства *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. Вип. 81. С. 97–102.
5. Матяшовська Р.Ю. Структура політичних гарантій прав дітей дошкільного віку. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 59. С. 108–113. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/matiashkovska_59.pdf
6. Matiashovska R. Guarantees of protection of preschool children in non-traditional families. *Evropský politický a právní diskurz*. 2019. Sv. 6, vyd. 2. P. 159–164.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Матяшовська Р.Ю. До питання оновлення державної політики у сфері гарантій прав дітей дошкільного віку *Особливості розбудови публічного та приватного права в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (м. Харків, 20-21 липня 2018 р.). Х. : ГО «Асоціація аспірантів -юристів», 2018. С. 15–17.
2. Matyashovska R. Institute of educational surrogate guardian for children of preschool age *Achievement of high school-2018* : Матеріали за XIV міжнародна научна практична конференція (Софія, 17-25 жовтня 2018). Volume 5. Софія: «Бел ГРАД-БГ ОДД», 2018. С.18-21
3. Матяшовська Р.Ю. Оцінка нормативного удосконалення дошкільної освіти в Україні *Чинник розвитку юридичних наук у ХХ столітті*: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (м. Дніпро, 2-3 листопада 2018 р.). Дніпро; ГО «Правовий світ», 2018. С.10-12
4. Матяшовська Р. Гарантії прав дітей дошкільного віку: до теоретичного тлумачення *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25-26 січня 2019 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С.13-15.
5. Matyashovska R. Types of guarantees of the rights of children of preschool age *Věda a technologie: krok do budoucnosti -2019: Materiály XV Mezinárodní vědecko - praktická konference*, Volume 7. (Прага, 22-28 лютого 2019 р.) Praha. Publishing House «Education and Science», 2019. P. 59-62.
6. Матяшовська Р., Varzo Т. Утвердження морально-етичних традицій сімейного виховання та онтологічних цінностей як ідеологічна гарантія прав дітей дошкільного віку *Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку*: Матеріали учасників міжнародної заочної науково-практичної конференції (Львів, 29 травня 2019 р.). Львів: ННІПП НУ

«Львівська політехніка», 2019. С. 39-41 (особистий внесок аспірантки становить 60%).